

Гончар Л.О.,

кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ORCID iD 0000-0003-4014-2372

Співак Я.О.,

кандидат педагогічних наук, доцент
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ORCID iD 0000-0001-8829-2236

СУЧАСНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ МОЛОДІ

У статті розкрито концептуальні підходи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів із соціального захисту прав молоді. Висвітлено сутність поняття «соціальна освіта». Окреслено історичні віхи становлення та розвитку проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів із соціального захисту прав молоді. Визначено сучасні тенденції професійної підготовки майбутніх соціальних працівників із соціального захисту прав молоді. Вивчено особливості професійної підготовки соціальних працівників низці університетів України.

Ключові слова: *молодь, освітнє середовище, професійна компетентність, соціальний захист, соціальні працівники.*

© Гончар Л.О., Співак Я.О., 2019

Вступ. Проблема професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів із соціального захисту прав молоді з точки зору сучасних концептуальних підходів потребує не тільки наукового обґрунтування питання становлення та розвитку такої галузі наукових знань, як соціальна робота, але й теоретико-методологічних засад, виявлення структури й змісту соціальної роботи.

Слід зазначити, що визначальними подіями, що стали поштовхом до кардинальних змін економічних, соціальних норм і цінностей, обумовили необхідність реорганізації та масштабного оновлення системи професійної підготовки майбутніх фахівців із соціального захисту. З середини 90-х років ХХ століття головною метою системи соціальної освіти стає розвиток майбутнього фахівця здатного організувати, сприяти створенню соціальних умов для реалізації цілей різних категорій клієнтів у самостійному житті.

В умовах сучасності серед фундаментальних цінностей професії соціального працівника виділяють: світогляд, рівень освіти, можливість

отримання освіти, досвід, переконання, духовні цінності й орієнтири, фізичне здоров'я, життєвий стиль та інші фактори, що є вирішальними під час формування ідентичності, унікальності й індивідуальності кожної особистості та організації соціальної роботи з нею.

Нагромадження необхідної наукової інформації, пошук, вивчення й аналіз науково-педагогічних та інших джерел з проблеми дослідження дає підстави стверджувати, що в останні роки помітно зростає науковий інтерес до проблематики розробки концепцій як всієї вищої освіти в країні загалом, так і професійної освіти соціального працівника, зокрема. У цьому плані значний внесок зробили вітчизняні науковці різних напрямків освіти: В. Андрущенко, В. Беях, М. Євтух, І. Зязюн, А. Капська, І. Ковчина, І. Козубовська, М. Лукашевич, І. Мигович, Л. Міщик, О. Мороз, Н. Ничкало та ін. Водночас спостерігається помітний процес трансформацій результатів досліджень зарубіжних педагогів і вчених зокрема: В. Бочарової, В. Литвиновича, А. Мудрика, В. Сластьоніна, О. Холостової, Б. Шапіро та ін.

Мета статті — полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності концептуальних підходів до професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів із соціального захисту прав молоді.

Становлення та розвиток професійної освіти соціальних педагогів. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволив виявити деякі аспекти, як виникнення професії соціального педагога так і професійного становлення соціального працівника у соціальній сфері за такими напрямками, як от:

— виявлення історичних віх розвитку професійної освіти соціальних працівників на рубежі ХІХ–ХХ століть;

— визначення ефективних джерел та шляхів формування професійної готовності соціального працівника у соціальній сфері в Україні та закордоном.

У ХХІ столітті проблема розширення соціально-професійних функцій діяльності соціального педагога є явищем логічним, закономірним, та є одним з найбільш пріоритетних завдань у розбудові громадянського суспільства, адже саме соціальна робота спрямована на підтримку та надання кваліфікованої соціальної допомоги людині, яка також сприяє реалізації її громадянських прав, запобігає соціальній інклюзії.

Під поняттям «соціальна освіта» ми розуміємо професійну підготовку спеціалістів до роботи у соціальній сфері, яка включає всі види професійної освіти (Т. Грига, С. Григор'єв, Л. Гусякова, А. Капська, С. Толстоухова) (Капська А.Й., 2004).

Аналіз сучасних тенденцій розвитку соціальної освіти дозволяє виокремити такі *тенденції розвитку*, як: підвищення попиту на університетську освіту соціальних працівників та підвищення престижу їх діяльності в сучасному суспільстві; багаторівневість та варіативність освіти; посилення психолого-педагогічного і загальноосвітнього компонентів у змісті професійної освіти соціального працівника; наступність в професійній підготовці майбутніх соціальних працівників, а також модернізація змісту, форм та засобів навчання (Зверева І.Д., Безпалько О.В., Харченко С.Я., 2003).

Вивчення особливостей професійної підготовки соціальних педагогів у закладах вищої освіти України (Кив, Тернопіль, Слов'янськ, Луганськ, Умань) дозволило виявити, що: багаторівнева система професійної підготовки соціальних педагогів відповідає, як індивідуальним запитам студентів у проектуванні власної тактики освіти, яка включає вибір змісту і рівня

здобутої освіти, так і потребам соціальної сфери, що дозволяє використати освітній процес закладу вищої освіти як засіб розвитку особистості майбутнього соціального працівника. Також помітно активізувалася діяльність щодо оновлення змісту освіти і застосування новітніх технологій, які дозволили оптимізувати і якісно поліпшити підготовку кадрів до роботи у соціальній сфері.

Сучасні концептуальні підходи до проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Серед основних концептуальних підходів, які сприяють підвищенню ефективності організації та забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, слід виокремити наступні підходи: системний, культурно-цивілізаційний, соціокультурний, особистісний, професійограмний, соціальнопедагогічний, методологічний, технологічний (Капська А.Й., 2010, с. 13). Відтак, *системний підхід* враховує різноманітні аспекти інших підходів методологічного характеру. *Культурно-цивілізаційний підхід* визнає рівноцінність і взаємозамінність різних світових культур, соціокультурних систем та сприяє відтворенню етнокультурної самоідентифікації особистості засобами освіти молодих громадян України (В. Андрущенко, Г. Костюшко, В. Малахов, В. Луговий, Ю. Руденко та ін.).

Соціокультурний підхід полягає в тому, що освітнє середовище розглядається як соціокультурне середовище (В. Бех, А. Капська, В. Кремень, В. Лутай, О. Шевнюк та ін.).

На важливості використання соціокультурного підходу у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів наголошує І. Зимня (Зверева І.Д., 2012), яка окреслює декілька рівнів освітнього середовища: управлінський, соціокультурний, навчально-предметний, особистісний.

В межах *системного підходу* розкриваються системоутворювальні елементи, які вступають у специфічні навчально-професійні відносини згідно з цілями професійної освіти конкретного спеціаліста (В. Афанасьєв, І. Блауберг, В. Загвязинський, І. Зязюн, М. Каган, Н. Кривоконь, О. Пічкара та ін.). Завдяки цьому суб'єкт-суб'єктні зв'язки в системі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників значною мірою детерміновані характером процесу навчання у закладі вищої освіти, особистісними характеристиками педагогів і студентів, їхніми цінностями, установками, інтересами, потребами і тими соціально-педагогічними умовами, які створюються для їх становлення і розвитку.

Важливим у системі професійної підготовки майбутнього соціального працівника є також особистісний підхід, який тлумачиться як набуття особистістю якостей суб'єкта у процесі життєдіяльності, особливо в період професійного становлення. Він базується на суб'єктному підході до діяльності індивіда. Так з'являється нова система: індивід — соціальний досвід, де домінуючим елементом є особистість з її структурними, функціональними і генетичними характеристиками. Виходячи з ідеї суб'єктності даної проблеми, більше співпадає прагнення «бути особистістю» — це значить бути, по-перше, суб'єктом своїх широких контактів зі світом, по-друге, бути суб'єктом предметної діяльності, по-третє, бути суб'єктом спілкування, по-четверте, суб'єктом самопізнання.

За твердженням К. Роджерса, ядро, серцевина людини є конструктивним, тому особистість вибирає позитивний шлях розвитку, а вже індивідуальний вибір пробуджує сили розвитку особистості. У своїй концепції він наголошує на прагненні особистості до самоактуалізації, де в ієрархії потреб ця потреба стоїть на першому місці. На нашу думку, для соціального працівника дана потреба є важливою, оскільки для його діяльності є характерним не відсутність проблем, а вміння знаходити шляхи і способи їх вирішення.

Виходячи з того, що мова йде про особистість, яка становить собою «множинність частин», що робить її неповторною, а вплив зовнішнього світу часто призводить до складнощів у розвитку людини, її переживань, що посилює роз'єднання цих частин і деформацію особистості, то, безперечно, соціальний працівник має передбачати і розробляти відповідні стратегії й технології соціальної роботи з різними категоріями клієнтів.

Процес цілеспрямованого формування майбутнього соціального працівника розглядаємо як його становлення, а його професійну діяльність розглядаємо як цілісну, багатомірну і складну діяльність, яка успішно розгортається у системі професійної підготовки соціального працівника за умови вмотивованого і науково окресленого професіограмного фактору. *Професіограмний підхід* передбачає охоплення, окрім рольових характеристик соціального працівника, і суб'єктні сторони його праці: професійні позиції, індивідуальні особливості діяльності й акмеологічні інваріанти. Певною особливістю даного підходу є його орієнтованість на виявлення і продуктивний розвиток теоретичного потенціалу людини. Проте професіограма сучасного фахівця не може бути

повноцінною, якщо в її основу не буде закладено: опис психологічних особливостей конкретної професійної діяльності, психофізіологічних і особистісних якостей, які є для даної діяльності професійно важливими і які є досить стійкими протягом всієї діяльності.

Розглядаючи професійну підготовку соціального працівника через *соціально-педагогічний підхід*, можна говорити про міру і спосіб творчої самореалізації особистості, спрямованої на засвоєння соціокультурної реальності і створення цінностей в соціумі з метою підвищення його потенціалу на благо інших людей. Прихильники соціально-педагогічного підходу (В. Бочарова, М. Галагузова, Ю. Гапон, М. Євтух, І. Зверева, О. Кузьменко, І. Мигович, Л. Міщик, В. Поліщук та ін.) до вищої освіти соціальних працівників досить добре усвідомлюють, що сучасний соціум є багатогранною системою, що є умовою її успішного розвитку.

Важливим у системі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів є *методологічний підхід* (Г. Андреева, Р. Вайнола, І. Зверева, І. Зимня, В. Иванов, А. Капська, О. Карпенко, Т. Лаврикова, Є. Нор, В. Петрович, С. Сисоєва та ін.), який полягає у вивченні психологічного комплексу людини, врахування цілісної ситуації розвитку, ціннісна переорієнтація, поява і утвердження нових соціогенних потреб структур особистості, вплив соціальних катастроф та інших екстремальних ситуацій.

Розкриваючи основні характеристики наукових підходів до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, не можна не звернути увагу на відносно нове явище у педагогіці професійної освіти — *технологічний підхід*, що полягає у гнучкому інструментальному управлінні освітнім процесом. *Означений підхід* охоплює цілу низку напрямів у дидактиці вищої школи: діалогове і модульне навчання, контекстне навчання та навчання шляхом вивчення типових соціальних задач, проблемно-модульне навчання, імітаційне та ігрове моделювання. Виходячи з того, що головним стратегічним напрямом у розвитку вищої освіти є особистісно-орієнтоване навчання, яке відображає гуманістичні традиції людства та сприяє тому, що основні наукові і практичні пошуки ведуться в напрямку розробки технологій різномірного навчання (Капська А.Й., 2004).

Говорити про технологізацію як про технологічний рівень професійної педагогічної діяльності можна за умови, якщо вона відповідає вимогам діагностування, відтворення, результату, вмотивованості, алгоритму, можливості тиражування і перенесення в нові умови. Виявлен-

ня тенденцій розвитку професійної освіти дозволяє зробити нам припущення, що необхідне посилення соціально спрямованої підготовки спеціалістів, орієнтованих для роботи у соціальній сфері можливе, якщо воно реалізується як науково обґрунтована стратегія, спрямована на вироблення єдностей соціально-морального, соціокультурного, професійного розвитку особистості на основі новітніх тенденцій розвитку і функціонування соціуму і відображається у фундаменталізації професійної освіти, у взаємозв'язку з практичною спрямованістю, динамічності змін у змісті, формах і методах підготовки спеціаліста відповідно до вимог теперішнього часу і прогнозів на майбутнє.

Висновки. Отже, окреслення концептуальних підходів до професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів дозволяє нам не лише спрогнозувати результати професіоналізації освітнього процесу, але й здійснити пошуки оптимальних шляхів забезпечення високого рівня готовності студентів до професійної діяльності у соціальній сфері, зокрема, і у процесі формування професійної компетентності соціальних працівників із соціального захисту прав молоді.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та експериментальній перевірці ефективності моделі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів із соціального захисту прав молоді.

ДЖЕРЕЛА

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І.Д. Звереві. — Київ — Сімферополь : Універсум, 2012. — 536 с.
2. Капська А.І. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних працівників / А.І. Капська // Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. Серія: Педагогічні науки. — 2010. — № 15. — С. 12–16.
3. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін.; за заг. ред. І.Д. Звереві, Г.М. Лактіонової. — К. : Науковий світ, 2003. — 233 с.
4. Соціальна робота: технологічний аспект : навч. посіб. / за ред. проф. А.І. Капської. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 352 с.

REFERENCES

1. Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery [Encyclopedia for specialists in the social sphere]. (2012). za zah. red. prof. I. D. Zvierievoi. Kyiv, Simferopol : Universum, 536 (ukr).
2. Kapska, A. I. (2010). Deiaiki aspekty profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv [Some aspects of the professional training of social workers]. Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka. Serii: Pedahohichni nauky. Vyp. 15, 12–16 (ukr).
3. Sotsialna robota v Ukraini [Social work in Ukraine] : navch. Posibnyk (2003). I. D. Zvierieva, O. V. Bezpalko, S. Ya. Kharchenko ta in.; Za zah. red. I. D. Zvierievoi, H. M. Laktionovoi. K.: Naukovyi svit, 233 (ukr).
4. Sotsialna robota: tekhnolohichni aspekt [Social work: technological aspect] : navchalnyi posibnyk. Za red. prof. A. Y. Kapskoi (2004). K. : Tsentr navchalnoi literatury, 352 (ukr).

Гончар Л.О., Спивак Я.О.

СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ С СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ ПРАВ МОЛОДЕЖИ

В статье раскрыты концептуальные подходы профессиональной подготовки будущих социальных педагогов по социальной защите прав молодежи. Раскрыта сущность понятия «социальное образование». Определены исторические вехи становления и развития проблемы профессиональной подготовки будущих социальных педагогов по социальной защите прав молодежи. Определены современные тенденции профессиональной подготовки будущих социальных педагогов по социальной защите прав молодежи. Изучены особенности профессиональной подготовки социальных педагогов в ряде университетов Украины.

Ключевые слова: молодежь, образовательная среда, профессиональная компетентность, социальная защита, социальные работники.

L. Gonchar, Y. Spivak

**MODERN CONCEPTUAL APPROACHES FOR PROFESSIONAL TRAINING
OF FUTURE SOCIAL EDUCATION FROM SOCIAL PROTECTION OF YOUTH**

L. Gonchar, PhD, associate professor, Higher education institution "Donbass State Pedagogical University";

Y. Spivak, Phd, associate professor State Educational Institution "Donbass State Pedagogical University"

The article outlines the historical milestones of the formation and development of the problem of professional competence of future social educators on social protection of youth rights from the 90s of the XX century to the present. The scientific literature on the research problem is analyzed. Conceptual approaches to professional training of future social educators on social protection of youth rights (systemic, civilizational, sociocultural, personal, activity, professional, socio-pedagogical, methodological technological) are defined and their essential characteristics are revealed. The content and structural components of the professional training of future social educators on social protection of youth rights are characterized. The peculiarities of development of both the system of becoming a profession of social educators and the system of its professional preparation for practical activity in the social sphere are given. The essence of the concept of «social education» is revealed. The importance of the influence of social education in its various interpretations on sociology, which is the basis of the development of the culture of social thinking in the XX-XXI centuries, is revealed. The factors of influence on the formation of the outlook values of future social educators are presented. The modern tendencies of professional training of future social educators on social protection of youth rights (intensification and extension of university education, multilevel and variability of education, strengthening of psychological and pedagogical and general educational components, integration) are determined. The peculiarities of vocational training of social pedagogues in several universities of Ukraine are studied.

Key words: educational environment, professional competence, social protection, social workers, youth.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2019 р.

Прийнято до друку 20.10.2019 р.